

MORGENBLADETS KRONIKK ONSDAG 10. FEBRUAR 1971

Krigstilstanden under de fem okkupasjonsårene

Enkelte røster har stadig hevdet at krigstilstanden mellom Norge og nazi-Tyskland skulle ha opphørt med den såkalte Trondheimsavtalen av 10. juni 1940. Det er åpenbart at en politisk minoritet fra dengang har en sterk interesse for en slik tolkning. Men dagens kronikk bringer frem endel materiale som synes å sette definitivt bom for en slik oppfatning. Avslutningsvis reises dette spørsmål: Hva ville våre mange falne fra de fem krigsårene ha sagt hvis de i dag ble spurt om Norge var i krig etter juni 1940?

Av ambassadør Peter Anker

en selvfølge siden krigstilstand var inntrådt). Den omstendighet at Scheel oppholdt seg enda noen dager i Berlin — inntil han 19. april fikk ordre av Ribbentrop om øyeblikkelig å forlate Tyskland, betydde naturligvis ikke at diplomatiske forbindelser fortsatte til denne dato. Det finnes tallrike eksempler på at diplomatiske representanter av praktiske eller andre grunner forblir i fiendens hovedstad endog relativt lenge etter krigsutbrudd.

Vi kommer så til den annen del av postulatet — om tidspunktet for krigstilstandens avslutning, som angivelig inntrådte ved avtalen av 10. juni om nedleggelse av våpnene. Det er på det rene at våpenhvile, våpenstillstand eller endog kapitulasjon ifølge folkeret-

tens regler ikke i og for seg innebærer at krigstilstanden er opphørt. Rent generelt uttrykker ovennevnte danske folkerettslærde dette slik: «Ved våpenstillstand eller overgivelse («surrender»), kan stater bringe sine fiendtligheter til avslutning, men de bringer ikke derved krigstilstanden til opphør» (op.cit.s 865). Professor Castberg hevder den samme oppfatning i begge utgaver av sin Lærebok i Folkerett (1937 og 1948) og presiserer i siste utgave at «den fiendtlige besettelse av statens territorium ikke medfører en utslettelse av staten, når dens statschef og regjering fortsatt leder statens kamp...» slik som tilfellet var for Norge i årene 1940–45. At professoren overfor sine norske lesere anskueliggjør denne regel

UNDER ORDSKIFTET I norsk pres-
se i løpet av de siste måneder om
varigheten av krigstilstanden mellom
Norge og Tyskland under annen ver-
denskrig, er det fra visse hold fremsatt
et postulat som dels går ut på at
krigstilstanden ikke inntrådte den 9.
april 1940, men først senere, dels på at
krigstilstanden opphørte ved Trond-
heimsavtalen av 10. juni s.å. om inn-
stilling av fiendtlighetene. Et ekstremt
eksempel på dette syn er kommet til
uttrykk ved et innlegg av Einar Sy-
versten i Aftenposten 30. desember f.å.,
hvor det blant annet hevdes at de
diplomatiske forbindelser mellom Norge
og Tyskland fortsatte inntil 19. april
og at krigstilstand først inntrådte ved
den såkalte «Führer-Erlass» av 24.
april 1940 om oppnevning av en
«Reichskommissar für die besetzten
norwegischen Gebiete».

FOR A BEGYNNE med den første
del av dette postulat — om tidspunk-
tet for begynnelsen av krigstilstanden
— så er å si at ifølge anerkjente fol-
kerettsregler inntrer krigstilstand en-
ten ved faktisk åpning av fiendtlighe-
tene eller ved krigserklæring. I Norges
tilfelle ble fiendtligheter innledet i
morgentimene 9. april ved tyske an-
grep på en rekke punkter av norsk
territorium. Allerede fra dette tids-
punkt var altså krigstilstand inntrådt
— uansett tyske forsikringer om at de
kom som venner, for å beskytte Norge
osv. At krigen var begynt, ble på en
måte straks på offisielt plan konstatert
ved den replikkveksel som fant sted
mellom den tyske minister i Oslo og
den norske utenriksminister kort etter
at fiendtlighetene var innledet. Da ut-
enriksminister Koht etter samråd med
regjeringen avsto det tyske ultimatum
og minister Bräuer bemerket at «da
blir det krig», lod det norske svar at
«krigen er jo alt i gang». Ifølge folke-
rettens regler er i slike situasjoner den
ene parts oppfatning avgjørende for
om det råder krigstilstand. Den høyt
ansette danske folkeretts ekspert
professor Max Sørensen uttrykker denne
regel slik: «Hvorvidt en konflikt ut-

gjør krig avhenger av den ene parts
oppfatning eller beslutning. Det til-
kommer hver av partene å tillegge
konflikten karakteren av krig» («Ma-
nual of Public International Law»,
New York, 1968, s. 806. Oversatt). Det
var altså fra folkerettslig synspunkt
tilstrekkelig at Norge anså krigstil-
stand for å være inntrådt. Selv om
det således folkerettslig er uten avgjø-
rende betydning om eller når det etter
tysk oppfatning forelå krigstilstand,
kan det i denne sammenheng være av
interesse å påpeke eksempler som
viser at det også fra offisiell tysk side
ble innrømmet av krigstilstand var
inntrådt før 24. april. Her skal nevnes
en enkelt karakteristisk episode som
antagelig er lite kjent: Da minister
Scheel i Berlin den 13. april ble tilkalt
til Hitler, uttalte sistnevnte bl.a. at «i
morgen til krigførselen mot Norge bli
skjerpet skånelsesløst» (Innstilling fra
Undersøkelsseskommissjonen, Bind I, bilag
s. 294). Denne uttalelse av Hitler fire
dager etter 9. april, viser at han anså
krigstilstanden som begynt allerede på
et tidligere tidspunkt, ellers kunne det
jo ikke ha vært tale om å skjerpe
krigføringen.

OGSÅ MED HENSYN til påstanden
om at de diplomatiske forbindelser
fortsatte til 19. april, er referatet av
Scheels samtale med Hitler 13. april
illustrerende. Minister Scheel meddelte
ved denne anledning «der Führer» at
han (Scheel) ikke kunne komme i for-
bindelse med sin regjering, men at den
norske regjering hadde anmodet Sverige
om å ivareta de norske interesser i
Tyskland. Dermed hadde således den
tyske statschef 13. april fått klar be-
skjed fra norsk side om at Norge anså
de diplomatiske forbindelser som av-
brutt (hvilket jo forøvrig måtte være

ved uttrykkelig å henvise til eksempe-
let fra vårt lands nyeste historie, betyr
ikke noen ny fortolkning og er like-
så naturlig som om f.eks. en belgisk fol-
kerettsjurist hadde illustrert den same-
ne regel ved å vise til den belgiske
regjeringens opphold i Frankrike 1914–
1918.

SOM KJENT GJORDE den norske
regjering i sin proklamasjon til det
norske folk 7. juni 1940 det klart at
Norges krig ville fortsette utenfor lan-
dets grenser og i sin dagsordre til Hæ-
ren 7. juni uttalte forsvarssjefen gene-
ral Ruge at «krigen fortsetter på an-
dre fronter». Det kan ikke råde tvil
om at dette standpunkt måtte være
kjent på tysk side. At regjeringen den
følgende tid og frem til frigjøringen
fulgte denne samme linje både i ord
og i handling er almindelig kjent og
tilstrekkelig påvist. At den såkalte ka-
pitulasjonsavtale av 10. juni ikke betydde
noen endring i så måte, fremgår bl.a.
av professor Skodvins artikler i Aften-
posten 23.–26. januar, hvor han klar-
gjør fortolkningen av avtalens ordlyd
sett i forbindelse med omstendighetene
omkring inngåelse av denne og kon-
kluderer med at avtalen bare gjaldt 6
divisjon (i Nord-Norge).

Uriktigheten av påstanden om at
«Norge ikke ble ansett som krigføren-
de», trenger neppe noen nærmere på-
visning. Til støtte for en slik påstand
heter det så: «Var nordmenn tatt som
krigsfanger i uniform, var det enten
som engelske eller tyske frivillige sol-
dater». Her tør en konfrontasjon med
fakta være på sin plass. Nordmenn
som var tyske frivillige soldater, det
vil si frontkjemperne i øst, kan vi her
se bort fra, men om de norske krigs-
fanger som angivelig skulle være «en-
gelske frivillige soldater» kan opplyses:

Praktisk talt alle norske krigsfanger i
Tyskland 1940–45 bar under jangen-
skapet norske uniformer. Dette var til-
felle med nedskutte norske krigsfløy-
re, med offiserer og menige fra den
kgl. norske marine, hvis krigsfartøyer
ble senket av tyskerne og norske mari-
nefolk som ble tatt til fange på Sval-
bard. Av norske offiserer som ble
«tatt» hjemme i det okkuperte Norge
var noen i uniform allerede fra første
øyeblikk, mens andre snart etter fikk ut-
levert sine uniformer som de beholdt
under fangenskapet. Fra 1942 var ca.
100 norske offiserer krigsfanger i
Tyskland og mot slutten av krigen var
tallet øket til over 1100. Alle disse
norske krigsfanger ble regelmessig for-
synt med standardpakker etc. bekostet
av den kgl. norske regjering og tilstil-
let dem gjennom de tyske leirmyndig-
heter. Da general Ruge meddelte at
hans gamle norske generalsuniform var
utslett, ble en ny norsk uniform sydd
til ham i Sveits for den kgl. norske
regjeringens regning og tilstillet ham i
den tyske fangeleir. I de fangellister
som Internasjonale Røde Kors benyttet,
var norske krigsfanger i Tyskland na-
turligvis betegnet som norske. Utallige
andre eksempler kunne gis på uhold-
barheten av påstanden om at norske
krigsfanger var engelske frivillige.

DISSE KORTE OPPLYSNINGER
turde være nok som korrektiv til de
feilaktige påstander som det siktes til.
Det synes ellers å være lite å vinne
ved å fortsette diskusjonen om såvidt
uomtviselige kjensgjerninger, med
mindre det fremkommer nye opplys-
ninger av virkelig betydning.

Hva ville våre mange falne fra de
fem krigsårene ha sagt hvis de i dag
ble spurt om Norge var i krig etter
juni 1940? Også i denne henseende
skylder vi å vise respekt både overfor
de tusener av krigsinvalid og for
dem som gav sitt liv for Norge glen-
nom krigens fem lange år — enten de
møtte fiendens kuler i feltet, i et
skogholt eller foran en mur.

114377